

Список використаних джерел

1. Атаманчук Н., Пасічніченко А. Спілкування як умова розвитку самосвідомості дітей дошкільного віку. Проблеми сучасної філології: лінгвістика, літературознавство, лінгводидактика. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2016. Вип. 9. С.8-12.
2. Андрєєва Г.М. Соціальна психологія. М.: Аспект Пресс, 2001. 290 с.
3. Вистави для малят/ авт.-упоряд. Г.В. Заренок. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 80 с.
4. Зелінська К.О. Роль елементів театральної діяльності у подоланні комунікативної дезадаптації молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. №16. С. 62–65
5. Куркіна С.В. Гра як необхідна складова виховання дитини дошкільного віку. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2014. Випуск 133 (1). С.144-154.
6. Макаренко Л.В. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. Київ: Шк. світ, 2008. 128 с.
7. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Київ: Либідь, 2004. 568 с.
8. Пасічніченко А.В. Дитяче співтовариство як фактор соціалізації дошкільника. Багатовимірність особистості: теорія, психодіагностика, корекція: зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. семінару з міжнар. участю (м. Полтава, 23 березня 2017 р.). Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2017. С.218-222. URL: <http://dspase.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7803>
9. Сергієнко І.М. Методика соціально-психологічних театрів. Черкаси: Escape, 2002. 40 с.
10. Сергиенко И.М. Роли, которые мы выбираем. В помощь руководителю психологического театра. Черкасы: Эскейп, 2003. 52 с.

УДК 373.2.091.33-027.22:796

Ковалевська Н. В.,
Пасічніченко А. В.

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗДО

У статті проаналізовано сутність понять «освітнє середовище», «розвивальне середовище», «освітньо-розвивальне середовище», «сучасний іграшковий матеріал». Авторами розглянуто особливості організації предметно-ігрового простору в умовах сучасного ДНЗ, визначено характеристики потенціалу розвивального середовища, проаналізовано правила підбору іграшкового матеріалу та вимоги до нього.

Ключові слова: освітнє середовище, розвивальне середовище предметно-ігрове середовище, іграшка, іграшковий матеріал, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Становлення та утвердження європейського виміру української державності породжують процеси реформування педагогічної освіти з подальшою інтеграцією в світовий освітній простір. Першорядної значущості набувають питання індивідуалізації й соціалізації дитячої особистості та проблеми, пов'язані з професійною підготовкою нової генерації фахівців-педагогів, які б були спроможні опановувати необхідні компетенції. З цих позицій, у контексті парадигмального пошуку розбудови навчально-виховного процесу, сучасна освіта активно звертається до філософських ідей людиноцентризму, згідно з якими духовно-ціннісний зміст освітнього процесу набуває соціальної державної домінанти.

У Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.), Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, чинних програмах навчання та виховання у ЗДО зазначається, що дитина з її потребами – є головним пріоритетом державної освітньої політики.

Аналіз останніх досліджень. Сучасні дослідження, що розкривають окремі сторони підготовки фахівців дошкільного профілю, висвітлені в роботах Л. Артемової, А. Богуш, Г. Беленької, І. Дичківської, Н. Денисенко, Е. Карпової, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Поліщук, З. Плохій, Г. Підкурманної, Т. Поніманської, О. Федій.

У працях М. Зацепіної, О. Кононко, Т. Оверчук, К. Печора, С. Теплюк, М. Ляминої, охарактеризовано зміст, форми та методи роботи з дітьми раннього віку в ДНЗ.

В наукових доробках О. Артамонова, А. Бондаренко, Т. Доронова, Л. Кларіна, В. Логінова, Л. Парамонова, О. Писарчук, Л. Смивіна, Л. Стрелкова розглядаються теоретико-практичні аспекти організації освітньо-розвивального середовища.

Проблемі організації предметно-ігрового середовища присвятили праці А. Галанова, Г. Глушкова, Н. Гринчавичене, С. Железна, О. Мусієнко, С. Новоселова, Н. Кащук.

Про особливості організації предметно-ігрового середовища в ДНЗ для дітей раннього віку зустрічаємо в працях О. Артамонової, Ю. Малюкової, С. Новосьолової, Л. Олійник, К. Печори, Н. Рижової, Л. Сєдової.

Виклад основного матеріалу. Понятійний простір досліджуваної проблеми торкається категорій, що потребують пояснення. Дифініції «освітнє середовище», «розвивальне середовище», «предметно-ігрове середовище» є важливим для нашого наукового дослідження, що зумовлює необхідність їх тлумачення.

Педагогічний термінологічний словник дає таке визначення терміна «освітнє середовище» – це частина соціокультурного простору, зона взаємодії освітніх систем, їх елементів, освітнього матеріалу і суб'єктів освітніх процесів. Освітнє середовище також

має велику мірою складності, по кільки має кілька рівнів - від федерального, регіонального до основного свого першоелемента - освітнього середовища конкретного освітнього закладу [8].

Розвивальне середовище – система матеріальних об'єктів діяльності дитини, яка функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку.

У широкому значенні *освітньо-розвивальне середовище* являє собою будь-який соціокультурний простір, в межах якого стихійно або з різним ступенем організованості протікає процес розвитку особистості.

У наукових доробках І. Говорушко та Т. Іванової зазначено, що освітній простір матеме потенціал *освітньо-розвивального середовища* за умови набуття таких ознак: гнучкість, що означає здатність освітніх структур до швидкого пристосування до потреб особистості, навколишнього середовища, суспільства; безперервність, що виражається через взаємодію і спадкоємність у діяльності елементів, з яких воно складається; варіативність, яка передбачає зміну розвивального середовища в відповідно до потреб населення; інтегрованість, що забезпечує вирішення виховних завдань за допомогою посилення взаємодії структур, що входять до її складу; відкритість, яка передбачає широку участь усіх суб'єктів освіти в управлінні, демократизацію форм навчання, виховання і взаємодії; установку на спілкування всіх суб'єктів освітнього процесу, що здійснюється на основі педагогічної взаємодії [2].

Повноцінне *освітньо-розвивальне середовище* передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення життєдіяльності дитини. До них належать архітектурно-ландшафтні та природничо-екологічні об'єкти; художні студії; ігрові та спортивні майданчики; конструктори; тематичні набори іграшок, посібників; аудіовізуальні та інформаційні засоби виховання і навчання [6].

Як стверджує З. Береснева *освітньо-розвивальне середовище ДНЗ* визначається взаємозв'язком таких компонентів:

1) результат діяльності фахівців – художників, проектувальників, конструкторів, майстрів-оздоблювачів (твори мистецтва, меблі, інструменти, предмети, вироби прикладного мистецтва, посібники, іграшки); 2) підсумок роботи персоналу дошкільного закладу і батьків з організації та оформлення побуту (облаштування зон, виставок, виготовлення посібників та іграшок-саморобок, декоративне оформлення кімнат до свят тощо); 3) участь дітей в оформленні інтер'єру під керівництвом вихователя.

Усі елементи освітньо-розвивального середовища зосереджені забезпечувати і стимулювати вільний вибір і зміну видів діяльності дитини, створювати актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації

У нормативних документах, що забезпечують функціонування системи дошкільної освіти, зазначено, що розвивальне *предметно-просторове середовище* – частина освітнього середовища, представлена спеціально організованим простором (приміщеннями, ділянкою і т. п.), матеріалами, обладнанням та інвентарем, для розвитку дітей дошкільного віку відповідно до особливостей кожного вікового етапу, охорони і зміцнення їх здоров'я, з врахуванням особливостей і корекції недоліків їх розвитку.

Розвивальне предметне середовище – це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності [1, с. 57].

Створення в дошкільному закладі повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку.

Реалізація змісту чинних програм відбувається через організацію у ЗДО провідного виду діяльності – гри. Вихователь має здійснити ретельний аналіз стану розвивального предметно-ігрового середовища у групі, яке має забезпечувати індивідуальний розвиток кожної дитини і суттєво розширюватися та збагачуватися з переходом дітей із однієї вікової групи до наступної. Найважливішою складовою розвивального предметно-ігрового середовища є сучасний іграшковий матеріал, що створює оптимальні умови для зростання практично умілої, вправної у взаємодії з предметним світом дитини раннього віку.

Найважливішою складовою предметного середовища є сучасний *іграшковий матеріал*, що створює оптимальні умови для зростання практично умілої, вправної у взаємодії з предметним світом дитини раннього віку.

Сучасний іграшковий матеріал розкриває широкий простір для формування основних компетентностей дитини, передбачених чинними програмами розвитку і виховання дітей.

Оскільки енциклопедичні та довідкові видання не дають тлумачення поняття «сучасний іграшковий матеріал», нами було визначено, що воно функціонує у двох значеннях: широкому та вузькому.

У широкому значенні «іграшковий матеріал» – це різноманітні матеріали, що репрезентують світ сучасних речей, подій і явищ.

У вузькому значенні «сучасний іграшковий матеріал» – це складова розвивального предметно-ігрового середовища, яка забезпечує повноцінний процес розвитку, навчання та виховання дитини в сучасних умовах (з урахуванням соціокультурних тенденцій епохи).

Сучасний промисловий ринок пропонує споживачам неймовірно розмаїття іграшкового матеріалу. Вибір іграшкового матеріалу

повинен бути свідомим, базуватися на серйозних логічних підставах, при цьому завжди слід брати до уваги основну ідею: рівень розвитку дитини природним чином виражається в її грі та активності. У зв'язку з цим слід вибирати такий іграшковий матеріал, який би полегшував самовираження дитини, забезпечивши їй широкий спектр ігрової активності [3, с. 9].

Однак, варто зважати на те, що сучасний освітній простір набуває ознак інформаційного. Організація Common Sense Media провела дослідження в якому з'ясувала ставлення маленьких дітей до сучасних мобільних пристроїв. Результати чи то обнадіують, чи засмучують, – дивлячись з якого боку на це подивитися. Справа в тому, що двоє з п'яти американських дітей віком до двох років користуються смартфоном або планшетом. Звичний дитячий іграшковий матеріал ними успішно забутий, – його замінили мобільні комп'ютери.

Проте, на думку засновника і генерального директора Common Sense Media, Джима Стайєра, таке різке зростання числа дітей раннього віку серед шанувальників різних гаджетів має бути розумно оцінено. Адекватно застосована технологія може стати важливим елементом освіти [4].

При організації освітнього середовища в ДНЗ зважають на методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України від 18.07.08 № 1/9-470 «Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах». Рекомендаціями пропонується асортимент іграшок для дітей, який повинен забезпечувати удосконалення сенсорного досвіду малюків, підготувати їх до засвоєння сенсорних еталонів, розуміння призначення предметів, засвоєння способу дії з ними, виховання культури взаємодії з ігровими партнерами як передумови виникнення сюжетно-рольової гри.

Поряд з правилами підбору сучасного іграшкового матеріалу існують вимоги до його розміщення в ігрових куточках (центрах, зонах):

- 1) Іграшкові матеріали об'єднуються за функціональними ознаками відповідно до різних видів предметно-ігрової діяльності дітей (сюжетно-відображувальної, будівельної, рухової тощо).
- 2) Більшість іграшкових матеріалів мають бути поліфункціональними, тобто використовуватися по-різному, залежно від мети діяльності.
- 3) Усі іграшкові матеріали, незалежно від їхньої класифікаційної приналежності, групуються так, щоб вони відповідали за розмірами (між собою, зростові дітей і стаціонарному предметному оточенню, в якому малята зазвичай граються)
- 4) Середовище має містити як відомі дитині іграшкові матеріали, так і нові, незнайомі, які забезпечують її пізнавальний розвиток.

Поповнюючи обладнання в куточку, вихователь має дотримуватися принципу поступового ускладнення, тобто вносити в групу нові іграшкові матеріали згідно з вимогами програми та тими знаннями, яких діти набувають на заняттях. Кожен матеріал слід обов'язково обіграти, зробити дітям сюрприз.

Н. Кащук визначає основні принципи облаштування розвивального дошкільця для дітей в дошкільніх закладах: принцип взаємодії; принцип активності, самостійності й творчості; принцип динамічності; принцип вільного центрування; принцип емоційного комфорту; принцип естетичності в добиранні матеріалів та атрибутів; принцип зв'язку з реальним життям; принцип урахування вікових особливостей дітей [5].

Л. Седова радить враховувати такі параметри предметно-розвивального середовища: перший параметр - цілепокладання, що орієнтує педагога дошкільного навчального закладу на розуміння розвивального середовища як простору, що сприяє оптимальному саморозвитку, самореалізації різних видів активності дитини; другий параметр - аналіз позиції педагога, що організовує і направляє активну пізнавальну діяльність дошкільника в процесі спільної з ним діяльності; третій параметр - відбір методів і засобів, що дозволяють моделювати спеціальні педагогічні ситуації, що сприяють саморозвитку і розвитку особистості.

Висновки. Отже, грамотно науково-обґрунтовано організоване розвивальне предметно-ігрове середовище є джерелом всебічного, гармонійного та ефективного розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Бойко Л. Створення предметно-ігрового середовища для дітей раннього віку. Вихователь-методист дошкільного закладу : Щомісячний спеціалізований журнал. 2009. №1. С. 57-62.
2. Говорушко И.С., Иванова Т.И. Особенности организации предметно-развивающей среды в дошкольном учреждении URL: <http://www.scienceforum.ru/2013/pdf/4360.pdf>
3. Гураш Л. Світ іграшки. Дитячий садок. . 2005. №1. С.8–9.
4. Каждый третий ребенок в возрасте до 2 лет пользуется мобильными устройствами URL : <http://news.vse42.ru/feed/show/id/2004422>
5. Кащук Н. Специфіка організації предметно-ігрового середовища в контексті сенсорного розвитку дітей раннього віку URL: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/kachyk.pdf>
6. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. Ч. 1 / К.Л. Крутій. К.: Освіта, 2009. 302 с.
7. Лист Міністерства освіти і науки України від 18 липня 2009 року № 1/9-470 «Методичні рекомендації «Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільніх навчальних закладах» URL: <http://golovbukh.ua/regulations/2340/2585/2591/292250/>
Педагогический терминологический словарь URL: http://pedagogical_dictionary.academic.ru/